

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Trest domácího vězení

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

Autor: Ondřej Vokál

2012

5. ročník SVOČ

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do 5. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK.

V Praze dne 12. 4. 2012

.....

Ondřej Vokál

1. Úvod	4
2. Alternativní tresty	4
3. Historie domácího vězení ve světě a u nás	5
4. Obecné otázky domácího vězení	6
4.1. Druh trestu, nebo způsob výkonu trestu odnětí svobody?	
4.2. Umístění v systému trestů	
4.3. Riziko ztřísnění či zmírnění trestní represe	
4.4. Front door a back door model	
4.5. Osoba pachatele	
4.6. Omezení základních lidských práv	
4.7. Kontrola výkonu trestu	
4.8. Testování trestu	
4.9. Finanční náklady	
4.10. Využití domácího vězení místo vazby nebo jako způsob její náhrady	
5. Trest domácího vězení v českém právním řádu	14
5.1. Uložení a nařízení trestu	
5.2. Náhradní trest odnětí svobody	
5.3. Přiměřená omezení, přiměřené povinnosti	
5.4. Výkon trestu	
5.5. Kontrola výkonu trestu, nedodržení podmínek výkonu	
5.6. Odklad a přerušování výkonu trestu	
5.7. Upuštění od výkonu trestu	
5.8. Změna trestu	
5.9. Mladiství	
5.10. Opravné prostředky	
6. Dosavadní zkušenosti s trestem a možnosti zlepšení	21
6.1. Ukládání trestu domácího vězení	
6.2. Institut předběžného šetření	
6.3. Ukončení trestu	
6.4. Struktura práce PMS a zlepšení do budoucna	
6.5. Slabá místa právní úpravy a možnosti zlepšení	
7. Závěr	27

1. Úvod

Tato studentská vědecká odborná práce je věnována trestu domácího vězení. V úvodních kapitolách se věnuji pojmu alternativních trestů, mezi něž se domácí vězení řadí, a letmo nastiňuji historii tohoto trestu.

Jedním z pilířů textu je kapitola o obecných otázkách trestu domácího vězení. Tato část je sběrem klíčových témat při studiu domácího vězení a vznikla výtahem z mnoha odborných textů a jejich syntézou.

Práce se věnuje také popisu podoby našeho domácího vězení tak, jak jej nalezneme v trestním zákoníku a dalších trestněprávních předpisech. Šestá kapitola práci završuje klíčovými informacemi – statistikami Probační a mediační služby, které byly pečlivě sestavovány za uplynulé dva roky, kdy je domácí vězení součástí systému našich trestních sankcí. Současně jsou zde uvedena místa naší právní úpravy, která jsou problematická nebo nešťastně řešená.

Úvodní teoretické texty a následující pasáže podpořené získanými „tvrdými“ daty mají za cíl poskytnout úspornou zpětnou vazbu našemu trestu domácího vězení a snad i navrhnout, kudy by se mohla jeho budoucnost ubírat.

Upřímně děkuji Mgr. Ludku Hrnčířovi, specialistovi Probační a mediační služby na trest domácího vězení za poskytnuté materiály, a JUDr. Bc. Jiřímu Říhovi, Ph.D. za konzultaci v průběhu práce na tomto textu.

Poznatky a zkušenosti z této práce budou využity v mé diplomové práci na téma „Alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody“.

2. Alternativní tresty

Potom, co v průběhu 19. století překonala trestněprávní politika v evropských zemích požadavek přiměřenosti nepodmíněného trestu odnětí svobody a naučila se s ní pracovat, stála před novou výzvou – nové druhy trestů. Od 70. let 19. století (1872 v Londýně, 1885 v Římě a 1890 v Bruselu) se zabývali čelní představitelé nových trestněprávních proudů možností podmíněného odkladu krátkodobých trestů odnětí svobody a byla to i tato doba, kdy skutečně tato nová sankce pronikla do právních řádů (první v Anglii).

Tato první vlna vzestupu alternativních trestů byla završena na konci století, za vzor uveďme italský katalog trestů z roku 1890, který obsahoval podmíněný odklad odnětí svobody, domácí vězení, zákaz a příkaz pobytu, propadnutí věci, zákaz činnosti a další.

Období po druhé světové válce se neslo v duchu obratu od odstrašení a generální prevence kriminality k prevenci individuální, kladl se důraz především na resocializaci pachatele. Ohniskem těchto tendencí se staly Spojené státy americké a jako zástupce můžeme jmenovat manžele Glueckovi a jejich výzkumy.

Na počátku sedmdesátých let 20. století byl důsledkem snah o rehabilitaci a resocializaci ohromný nárůst kriminality, přeplněné věznice a neúčinnost trestní represe. Do popředí zájmu se dostávaly dvě snahy. První, která si klade za cíl využívat alternativy k nepodmíněnému odnětí svobody a tedy spočívající v jisté míře dekriminlizace, a druhá, jež požaduje zvyšování trestních sazeb v případech zvláště závažného kriminálního jednání (naš zákoník reflektuje zvýšením trestních sazeb a pojmem zvláště závažný zločin). Tyto proudy se střetávají a vzájemně doplňují i v dnešních trestních kodexech a jejich cílem je naplnit pokud možno všechny účely trestu, jak je popisuje Karabec¹, a v jednotlivých konkrétních případech potom ten účel, který bude převládat.

Alternativními tresty se rozumí ty, jež nejsou spojeny s úplným odnětím svobody a neznamenaají izolaci pachatele od společnosti.

Výše nastíněné problémy trestní politiky jsou aktuální i v dnešní České republice. Krátkodobé tresty odnětí svobody (do 1 roku podle justičních statistik) představují asi 60 % všech ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody. Kapacita našich věznic byla k 23. 3. 2012 naplněna z 114,55 %. Domácí vězení není v tomto ohledu řešením nastalé krize, ale jeho pochopení a lepší využití může být důležitým systémovým krokem k jejímu zvládnutí.

3. Historie domácího vězení

Tak jako výše nastíněný vývoj alternativních trestů probíhal především ve dvou hlavních etapách (konec 19. století a poslední třetina 20. století), spadá i vznik a rozvoj užívání domácího vězení do těchto období.

V našem právním řádu není domácí vězení novinkou, počítal s ním již zákon č. 117 z roku 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích: *Domácí vězení je možno uložit namísto*

¹ Karabec, Z. Účel trestání, Kriminallistika, 2000, č. 2. nebo Novotný, O., Zapletal J. a kolektiv. Kriminologie, 3. přepracované vydání, ASPI – Wolters Kluwer, 2008, str. 229 a násl.

vězení v případě, že trestanec je člověk bezúhonné pověsti, a kdyby jsa vzdálen ze svého příbytku, nemohl si hleděti svého úřadu, svého obchodu nebo svého výdělku.²

V druhé, moderní vlně se poprvé setkáme s domácím vězením v americkém trestním systému. Od osmdesátých let minulého století se tento trest zavádí a od roku 1986 je dokonce prvně využíván elektronický monitoring kontroly výkonu trestu. Spojené státy daly vzniknout oběma modelům kontroly (první kontroluje, zda je odsouzený tam, kde má být, druhý navíc zjistí, kde se přesně pohybuje).

V Evropě se mezi první země, které začaly domácí vězení testovat a používat, řadí Velká Británie (1991), Švédsko, Francie, Belgie a Nizozemí.

Česká republika zavádí trest domácího vězení s účinností zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále jen TZ) od 1. 1. 2010.

4. Obecné otázky trestu domácího vězení

Dříve než přistoupíme k popisu a hodnocení českého modelu trestu domácího vězení, je vhodné se seznámit s variantami tohoto trestu, jež využívají jiné státy, a nastínit si základní teoretické problémy a křižovatky při nastavování fungování domácího vězení.

4. 1. Druh trestu, nebo způsob výkonu trestu odnětí svobody?

Teorie musela v první řadě překonat spor o to, zda je trest domácího vězení **samostatným druhem trestu**, nebo se jedná jen o nový způsob výkonu trestu odnětí svobody (vedle několika stupňů věznic³, otevřených věznic⁴ atd.). Této otázce se věnoval Krahl⁵ a dospěl jednoznačně k závěru, že na domácí vězení je třeba nahlížet jako na samostatný druh trestu, jelikož zásah do osobní svobody odsouzeného pachatele je nepoměrně nižší a není spojen s výkonem trestu ve státní (nebo i soukromé) instituci.

² § 262 zákona č. 117/1852 ř.z.

³ § 56 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku.

⁴ Novotný, O. a kolektiv. Trestní právo hmotné I. Obecná část, 6. vydání, Praha, ASPI – Wolters Kluwer, 2010, str. 415 a násl.

⁵ Krahl, M. Elektronicky hlídané domácí vězení, Právní rozhledy, 1998, č. 5, s. 229.

4. 2. Umístění v systému trestů

Pro umístění v systému trestních sankcí je důležité ukotvit domácí vězení též **podle „přísnosti“ vůči pachatelům**. Pokud má soud při určování trestu a jeho výše trest správně užít, aby bylo dosaženo co nejlépe jeho účelu⁶, měl by vědět, jak se zákonodárce a potažmo i společnost de lege ferenda staví ke vztahu trestu odnětí svobody, podmíněného odkladu odnětí svobody, domácího vězení a případně dalších trestů jako semi-detence⁷ nebo víkendového vězení⁸. Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku se k této problematice staví jasně: „*Tento trest ... by měl být ukládán osobám, které je třeba s přihlédnutím k povaze a závažnosti trestného činu, osobě pachatele i možností jeho resocializace sice bezprostředně postihnout omezením osobní svobody (nestačí jen podmíněné odsouzení), ale postačuje vzhledem k jejich osobním vlastnostem a rodinným poměrům podstatně menší intenzita zásahu vůči nim,*“ a naznačuje tak hierarchii, kdy považuje za nejpřísnější postih osobní svobody pachatele její odnětí podle § 55 a násl. TZ, na další místo řadí trest domácího vězení dle § 60 a násl. TZ a tento výčet uzavírá podmíněným odkladem trestu odnětí svobody (§ 81 a násl. TZ). Jiné pojetí můžeme spatřit v Německu v letech 2000 až 2004⁹, kdy probíhalo testování tamějšího modelu domácího vězení, a soud mohl zvážit zařazení pachatele, který byl odsouzen k trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem výkonu, do programu testování domácího vězení.

4. 3. Riziko zpřísnění či zmírnění trestní represe

Je patrné, že v Německu při testování (viz odstavec výše) nebyla hranice vymezena a mohly nastat případy, kdy byla omezena svoboda pachatele více, než by se stalo při neexistenci trestu domácího vězení – tedy soud by nezvažoval „přípevnění elektronického náramku nad kotník pachatele“, ale „nechal by ho jít s podmínkou.“ Krahl se ve své práci, kde

⁶ Karabec, Z. Účel trestání, Kriminallistik, 2000, č. 2. nebo Novotný, O., Zapletal J. a kolektiv. Kriminologie, 3. přepracované vydání, 2008, str. 229 a násl.

⁷ Karabec, Z. Krátkodobé tresty – jeden z problémů českého vězeňství, Trestní právo, 2000, č. 4, s. 12, kapitola 3. 4. Francie.

⁸ Karabec, Z. Krátkodobé tresty – jeden z problémů českého vězeňství, Trestní právo, 2000, č. 4, s. 12, kapitola 3. 3. Portugalsko.

⁹ Hořák, J. Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených, Trestní právo, 2005, č. 12, s. 7.

se kriticky zabývá domácím vězením a dochází až k závěru, kdy nedoporučuje zavedení tohoto trestu do právního řádu Spolkové republiky Německo pro jeho budoucí porušování lidské důstojnosti a hodnotových principů Základního zákona¹⁰, věnuje **riziku přílišného zmírnění** nebo **zprůsnění trestní represe**. Kritizuje domácí vězení „jako trest, který z důvodů své nedostačující zstrašující funkce nezabraňuje budoucí recidivě“ a zároveň upozorňuje, že „existuje také nebezpečí, že tohoto trestního postihu bude používáno rovněž v těch případech, ve kterých byl doposud pokládán za dostačující mírnější druh sankce, například peněžité trest.“

4. 4. Front door a back door model

Jednou z prvních otázek, kterou trestní systémy řeší, je volba mezi využitím **front door** a **back door modelu domácího vězení**. Back door program nastupuje při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a je tak alternativou za prosté podmíněné propuštění či podmíněné propuštění s uložením dodatečných omezení nebo povinností (v našem právním řádu podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s uložením dohledu dle § 89 odst. 1 TZ, nebo s uložením přiměřených omezení a přiměřených povinností dle § 89 odst. 2 TZ). Oproti tomu front door model si klade za cíl nahradit některé krátkodobé tresty odnětí svobody domácím vězením. Ohledně vymezení pojmu krátkodobého trestu odnětí svobody nepanuje v literatuře ani mezi právními řády evropských států shoda. Setkáváme se s intervalem od 6 měsíců¹¹, přes jeden rok¹², až po 18 měsíců¹³. Back door varianta domácího vězení našla své uplatnění například ve Velké Británii, Nizozemí¹⁴ a Rakousku¹⁵, zatímco front door verze kupříkladu ve Švédsku, Německu nebo i v České republice. Otázkou je, nakolik měl český zákonodárce v úmyslu nahradit domácím vězením krátkodobé tresty odnětí svobody ve světle výše uvedeného vymezení termínu krátkodobý trest a nakolik chtěl zavést domácí vězení čistě jako alternativu za odnětí svobody jako ultima

¹⁰ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, BGBl. S. 1, 23. 5. 1949

¹¹ Rezoluce Rady Evropy č. (73) 17 z 13. 4. 1973.

¹² § 39 odst. 2 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona ve znění pozdějších předpisů.

¹³ Karabec, Z. Krátkodobé tresty – jeden z problémů českého vězeňství, Trestní právo, 2000, č. 4, s. 6

¹⁴ Hořák, J. Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených, Trestní právo, 2005, č. 12, s. 7.

¹⁵ Krejčířiková, K. Nový trest (trestní opatření) domácího vězení, Státní zastupitelství, 2009, č. 10, s. 13.

ratio systému trestních sankcí našeho právního řádu¹⁶, když v § 60 odst. 1 ve spojení s § 14 odst. 2 TZ stanovil, že domácí vězení může být uloženo, jde-li o spáchání nedbalostního trestného činu nebo úmyslného trestného činu s horní hranicí nepřevyšující pět let. Pro úplnost uvedme, že o rozdělení domácího vězení na tyto dva typy hovoří ve své práci Krejčířiková, Hořák dává přednost pojmenování „back end typ“ pro situaci, kdy se nahrazují krátkodobé tresty.

4. 5. Osoba pachatele

Dalším specifikem, kterým je potřeba se zabývat při práci s trestem domácího vězení, je **osoba pachatele**. Kalvodová¹⁷ výslovně uvádí, že „*prvotním předpokladem úspěšného výkonu trestu domácího vězení bude jeho uložení vhodným pachatelům.*“ Z obecných úvah o účelu trestu¹⁸ můžeme usoudit, že uložení tohoto trestu je vhodné zejména tam, kde se dá usuzovat, že povede k dostatečné nápravě pachatele (rehabilitační teorie účelu trestu). Je žádoucí vycházet ze skutečnosti, že výkon trestu nezasáhne pachatelovy existující rodinné a sociální vazby, neomezuje ho ve výkonu pracovních povinností, ale ani některých jeho ústavně zaručených práv (svoboda vyznání). Tento trest by tak měl být uložen především těm pachatelům, jejichž výše popsané vazby jsou na takové úrovni, že by jejich přerušení výkonem trestu odnětí svobody znamenalo v budoucnu daleko větší nebezpečí recidivy. Tento požadavek je v našem trestním zákoníku nepřímo vyjádřen v § 60 odst. 1 a 2, jakožto i explicitně v § 39 odst. 1 mezi obecnými pravidly ukládání trestů a spatřuji v něm jednu z hranic, která by měla dělit trest odnětí svobody od všech ostatních, alternativních trestů. Tuto myšlenku potvrzuje i Osmančík¹⁹.

Osoba odsouzená k výkonu trestu domácího vězení však musí obvykle splňovat i další podmínky. Především jmenujme požadavek souhlasu s výkonem trestu, čímž můžeme jedinečně a nejefektivněji zajistit pozitivní motivaci pachatele se výkonu podrobit a uchránit se tak od

¹⁶ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M. Systém československého trestního práva. Novatrix s. r. o., 2009, str. 35 a násl.

¹⁷ Kalvodová, V. Domácí vězení – jedna z možných alternativ odnětí svobody?, Days of Public Law, Masarykova univerzita, 2007, s. 680.

¹⁸ Novotný O., Zapletal J. a kolektiv. Kriminologie, 3. přepracované vydání, Praha, ASPI – Wolters Kluwer, 2008.

¹⁹ Osmančík, O. Teze o alternativních trestech a probačních úřednících IN Institut pro kriminologii a sociální prevenci. K problematice alternativních trestů a opatření, Praha, 1996, s 16.

přeměny trestu v trest odnětí svobody. Kromě souhlasu odsouzeného vyžadují některé právní řády i souhlas dospělých osob žijících s pachatelem v jedné domácnosti (Rakousko²⁰). Z existujícího sociálního prostředí pachatele je důležité vlastní bydlení, kde se bude trest vykonávat, existence pracovního nebo jiného obdobného poměru či povinnost školní docházky. Krahl²¹ uvažujíc nad zavedením trestu před koncem druhého tisíciletí navíc jmenuje i telefon, když vychází z toho, že k elektronické kontrole pachatele bude využíván telefonní modem.

4. 6. Omezení základních lidských práv

Výkon trestu domácího vězení přináší kromě omezení osobní svobody **omezení** i několika **dalších práv**, které jsou zaručeny ústavním pořádkem a mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána ve smyslu čl. 10 Ústavy²². Krahl vyslovuje obavu zejména o nedotknutelnost obydlí pachatele při elektronické kontrole výkonu trestu, které by se ve svém důsledku mohlo stát „*vstupní branou pro legální způsob elektronického provádění totální kontroly a šetření*.“ V momentě, kdy by byla technika zaznamenávající pouze vzdálenost pachatele od snímače umístěného v jeho obydlí nahrazena vizuální kontrolou a obrazovým záznamem pohybu a pobytu pachatele, spatřuje porušení lidské důstojnosti a práva na soukromí. Výkon trestu domácího vězení nezasahuje pouze do života pachatele, nýbrž i podstatnou měrou do života jeho spolubydlících. Z tohoto pohledu se jeví jako velmi vhodné požadovat jako obligatorní náležitost pro uložení tohoto trestu souhlas osob žijících s pachatelem, jak ostatně míní i Ščerba²³. Možného rozporu trestu domácího vězení s naším ústavním pořádkem si všímá i Kalvodová²⁴, ale dochází k tomu, že zásah do práv se pohybuje v mezích čl. 4 Listiny²⁵, tedy je přiměřený, objektivní a na základě zákona.

²⁰ Krejčířková, K. Nový trest (trestní opatření) domácího vězení, Státní zastupitelství, 2009, č. 10, s. 13.

²¹ Krahl, M. Elektronicky hlídané domácí vězení, Právní rozhledy, 1998, č. 5, s. 229.

²² Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

²³ Ščerba, F. Právní úprava nových alternativních trestů, Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 86.

²⁴ Kalvodová, V. Domácí vězení – jedna z možných alternativ odnětí svobody? Days of Public Law, Masarykova univerzita, 2007, s. 680.

²⁵ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

4. 7. Kontrola výkonu trestu

Jistě nejpřitažlivějším a nejdiskutovanějším tématem domácího vězení je jeho **kontrola**. V počátku tohoto odstavce si rozdělme kontrolu na elektronickou (elektronicky hlídané domácí vězení) a osobní (hlídaná pracovníky probačních a mediačních služeb a obdobných institucí v zahraničí). Krejčířiková²⁶ rozlišuje ve skupině elektronického monitoringu ještě dvě podkategorie – aktivní systém a pasivní systém elektronického monitoringu. Aktivní systém spočívá v čidlu umístěném v obydlí odsouzeného s nastaveným radiusem (cca 25 – 45m), ze kterého se nesmí vzdálit, což je hlídáno pomocí čipového náramku nad kotníkem. Pasivní systém spočívá v namátkových počítačových telefonických kontrolách, na které musí odsouzený reagovat. Absence náramkového čipu z dosahu čidla i absence odpovědi na telefonický hovor je automaticky ihned hlášena pracovníkům, kteří mají na starosti kontrolu a tato porušení pravidel výkonu trestu hlásí soudu. V mízném procentu zemí, kde patří domácí vězení do systému sankcí, se uplatňuje pouze osobní kontrola jeho výkonu (například Česká republika). Většina zemí kombinuje elektronický monitoring, který považuje za základ tohoto trestu a podmínku jeho efektivního fungování, a osobní kontrolu, jejíž pomocí dosahují lepšího výchovného a socializačního působení na pachatele. Tato osobní kontrola spočívá především v navazování hlubšího kontaktu pracovníka s odsouzeným, lpění na dodržování denního rozvrhu, doporučování vhodných výchovných programů atd.

V Rakousku²⁷ je zaveden elektronický monitoring doplněný osobní kontrolou. V rámci testování systému domácího vězení se pracovník společnosti Neustart (obdobu naší Probační a mediační služby) angažoval jednak výkonem prvotních kroků, tedy výběrem vhodných pachatelů, ale také sociální prací a poradenstvím – „*poskytovali odsouzeným morální podporu při výkonu tohoto alternativního trestu a samozřejmě vytvářeli s odsouzeným harmonogram týdenního plánu a následně kontrolovali jeho dodržování,*“ jak uvádí Krejčířiková²⁸ ve svém článku.

Zkušenosti s elektronickou náramkovou kontrolou z Německa ukazují, že část pachatelů ve výkonu trestu považuje nošení náramku za nepohodlné, nicméně elektronickou

²⁶ Krejčířiková, K. Nový trest (trestní opatření) domácího vězení, Státní zastupitelství, 2009, č. 10, s. 16.

²⁷ Krejčířiková, K. Nový trest (trestní opatření) domácího vězení, Státní zastupitelství, 2009, č. 10, s. 19.

²⁸ Krejčířiková, K. Nový trest (trestní opatření) domácího vězení, Státní zastupitelství, 2009, č. 10, s. 17.

kontrolu jako takovou schvalují, ba i „*je pociťován symbolický charakter náramku, který pachatele neustále upomíná na jeho status a povinnosti.*“²⁹

4. 8. Testování trestu

V mnoha zemích se osvědčilo před zavedením nového trestu domácího vězení (se kterým soudy, státní zastupitelství ani ostatní orgány činné v trestním řízení neměly žádnou předchozí zkušenost) jej **podrobit** před ostrým zavedením **prvotnímu testování**. Význam tohoto kroku spatřujeme v tom, že se orgány činné v trestním řízení mohou se samotným trestem seznámit a okusit, jak bude vypadat budoucí praxe, že se díky testování uměle nastaveného systému podaří odhalit chyby a nedostatky, které se před ostrým spuštěním odstraní. Dále že se společnost, odborná veřejnost a de facto i pachatelé seznámí s budoucí novinkou. Tím vším by mělo být zamezeno budoucímu šoku, který může v důsledku vést až ignoraci nového druhu trestu v systému trestních sankcí. O tomto efektu bude pojednáno detailněji v dalších kapitolách.

V již zmiňovaném rakouském prostředí probíhalo modelové testování dokonce ve dvou fázích. Čtyřletou testovací fází zvolilo i Německo, kdy hesenské Ministerstvo spravedlnosti pracovalo se vzorkem cca 50 odsouzených. V šesti švýcarských kantonech (dva basilejské, Bern, Ženeva, Ticin a Vaud) probíhalo testování v letech 1999 – 2002, zúčastnilo se ho celkem 200 testovaných subjektů a také tamější zkušenosti z testování pomohly snazšímu a úspěšnějšímu zavedení domácího vězení do praxe.

4. 9. Finanční náklady

Vrátíme-li se krátce k předchozím výkladům, zjistíme, že impulsy pro zavádění moderních alternativních trestů jsou především praktického rázu: přeplněnost věznic a vysoká finanční náročnost na věznění a vyživování vězňů, ale i rázu doktrinálního: neúčelnost krátkodobých trestů odnětí svobody a jejich negativní vliv na odsouzeného socializovaného pachatele. A jaké jsou tedy **finanční náklady** na výkon trestu domácího vězení v porovnání s výkonem trestu odnětí svobody?

V Rakousku tvoří náklady na věznění jedné osoby po jeden den 100 EUR, náklady na domácí vězení a elektronický monitoring jedné osoby po stejnou dobu 42 EUR. Úspora činí

²⁹ Hořák, J. Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených, Trestní právo, 2005, č. 12, s. 10.

58 EUR. Německo uvádí za stejných podmínek úsporu 60 EUR³⁰. Ve Švýcarsku si, v rámci ekonomické výhodnosti projektu, musí odsouzení přispívat částkou 20 franků na den. Za podmínky, že uložení domácího vězení je vázáno na souhlas pachatele a že si tedy vlastně připlácí na to, aby se mu dostalo při výkonu trestu většího komfortu – domácího prostředí, je tento příplatek obhajitelný. Těžko bychom ale konstatovali, že by zavedení finanční spoluúčasti pomohlo snadnějšímu zavedení trestu do našeho právního řádu.

Důvodová zpráva k našemu trestnímu zákoníku uvádí jednoznačně, že průměrné roční náklady na jednoho odsouzeného k trestu odnětí svobody představují částku 318.280 Kč (Vydeme-li z pravdivosti údaje v předchozím odstavci, pak náklady na jednoho odsouzeného k nepodmíněnému odnětí svobody v Rakousku jsou cca třikrát vyšší.), roční náklady na jednoho odsouzeného k trestu domácího vězení v systému elektronické kontroly by tvořila částka 28.572 Kč. Úspora více než desetinásobná. Tento údaj nezní věrohodně vedle zahraničních zkušeností, které vypovídají o úspoře pětikrát nižší, než o které mluvilo naše Ministerstvo spravedlnosti, ale nemůžeme ho vyvrátit, jelikož elektronický monitoring u nás nebyl zaveden. Pravděpodobnou překážkou jsou pořizovací náklady, o kterých uvádí důvodová zpráva výši 559 milionů Kč za 700 kontrolních setů.

4. 10. Využití domácího vězení místo vazby nebo jako způsob její náhrady

Poslední možnost systémového nastavení, o které bych se rád zmínil, je možnost využití domácího vězení jako **alternativy k vazbě nebo jako záruky** vedle kauce a dalších variant, které nabízí náš právní řád (§ 73 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu, dále jen TR). Toto funguje například ve Velké Británii³¹ a využívá se při fotbalovém chuligánství, kdy má odsouzený zákaz vycházení v době konání fotbalových utkání, které by jinak navštěvoval. Rozdíl oproti našemu trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (§ 76 TR) je především v tom, že v Británii je pachatel kontrolován elektronicky, a český pachatel se v době konání akce, kterou má zakázanou, musí dostavit na určenou policejní stanici a setrvat zde.

³⁰ Hořák, J. Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených, Trestní právo, 2005, č. 12, s. 10.

³¹ Hořák, J. Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených, Trestní právo, 2005, č. 12, s. 8.

5. Trest domácího vězení v českém právním řádu

Tato kapitola je věnována popisu trestu domácího vězení tak, jak jej nalezneme v našem právním řádu. K tomu budou využita především jednotlivá ustanovení zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu a vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb. o kontrole výkonu trestu domácího vězení (dále VDV), která byla přijata na základě výslovného zákonného zmocnění § 334 h TŘ, vše ve znění pozdějších předpisů. Do podoby trestu domácího vězení výrazně zasáhla nedávná novela provedená zákonem č. 330/2011 Sb., jejíž ustanovení jsou v následujícím textu též zohledněna.

5. 1. Uložení a nařízení trestu

Domácí vězení může být uloženo pachateli přečinu, tedy dle § 14 odst. 2 TZ nedbalostního trestného činu nebo úmyslného trestného činu s horní hranicí nepřevyšující pět let.

V souladu s ustanoveními § 53 odst. 2 a 60 odst. 2 TZ může soud v odsuzujícím rozsudku uložit trest domácího vězení samostatně. Může ho uložit i vedle trestu jiného, zde je však omezen dikcí § 53 odst. 1 věty třetí, která zakazuje uložení domácího vězení vedle trestu odnětí svobody a trestu obecně prospěšných prací. Ať už bude trest pachateli uložen samostatně nebo vedle jiného trestu, je soud vázán dvěma podmínkami:

- a) vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu a
- b) (pachatel) dá písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost.

Výměru trestu soud určí v souladu s § 60 odst. 1 TZ až na dvě léta.

Předseda senátu nařídí výkon trestu nařízením výkonu trestu podle § 334a TŘ, jakmile se stane rozhodnutí o uložení trestu vykonatelným, a zašle jej odsouzenému a příslušnému středisku Probační a mediační služby. V tomto rozhodnutí se určí počátek a místo výkonu trestu. Počátek určí předseda senátu tak, aby si odsouzený mohl obstarat své záležitosti. Místo výkonu trestu určí předseda senátu v obydlí odsouzeného, v místě trvalého pobytu nebo v

místě, kde se odsouzený zdržuje. Při určování místa výkonu trestu přihlédne také k jeho osobním a rodinným poměrům, a je-li odsouzený zaměstnán, přihlédne i k místu výkonu zaměstnání a k možnostem dopravy do zaměstnání.

5. 2. Náhradní trest odnětí svobody

Pro případ, že odsouzený nebude řádně vykonávat trest odnětí svobody, stanoví trestní zákoník sankci – přeměnu trestu domácího vězení, nebo jeho zbytku na trest odnětí svobody. § 61 TZ uvádí demonstrativní výčet právních skutečností, které nastanou-li v době od odsouzení do skončení výkonu trestu, mohou vést k této přeměně:

- a) pachatel se vyhýbá nástupu výkonu trestu,
- b) bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu domácího vězení,
- c) jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest.

Hovoří-li zákonodárce v tomto ustanovení o sjednaných podmínkách výkonu trestu, je pravděpodobně ovlivněn tím, že obžalovaný musí s uložením trestu souhlasit, a má na mysli uložené podmínky výkonu trestu.

O přeměně rozhodne v souladu s § 334g odst. 1 TR předseda senátu na návrh probačního úředníka nebo i bez takového návrhu ve veřejném zasedání. Nastane-li hypotéza uvedené výše pod písmenem a), přemění soud odsouzenému trest celý. Nastane-li jedna z hypotéz pod písmeny b) nebo c) nebo jiné maření výkonu tohoto trestu, přemění soud pouze zbylou nevykonanou část. Můžeme si oprávněně klást otázku, zda vzhledem k možnostem efektivní kontroly výkonu trestu (viz níže) je toto řešení správné. V tomto druhém případě stanoví § 61 TZ, že každý i jen započatý jeden den nevykonaného trestu domácího vězení se počítá za jeden den odnětí svobody. Proti tomuto rozhodnutí je přípustná stížnost, které zákon v odst. 2 uvedeného ustanovení přiznává odkladný účinek.

Stanovení podmínek náhradního trestu k trestu domácího vězení je jednou z oblastí, do které výrazně zasáhla novela trestního zákoníku a dalších zákonů provedená zákonem č. 330/2011 Sb. Před účinností této novely bylo možno v odsuzujícím rozsudku stanovit náhradní trest odnětí svobody až na jeden rok. V tuto chvíli může náhradní trest odnětí svobody dosáhnout v krajním případě až dva roky, ale může být také výrazně kratší, když

uvážíme možnost přeměnit pouze nevykonanou část trestu a dále, jak bude pojednáno v níže, pouze namátkovou kontrolu řádného výkonu trestu. Ustanovení § 61 TZ bylo také doplněno o kazuistické vyjádření hypotézy normy – tedy příkladů porušení pravidel řádného výkonu trestu.

5. 3. Přiměřená omezení, přiměřené povinnosti

Dle § 60 odst. 5 TZ může soud uložit v odsuzujícím rozsudku na dobu výkonu trestu přiměřené omezení nebo přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život. Zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil.

Omezení a povinnosti, které je možné pachateli k trestu uložit stanoví § 48 odst. 4 demonstrativním výčtem:

- a) podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace,
- b) podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy,
- c) podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona,
- d) podrobit se vhodným programům psychologického poradenství,
- e) zdržet se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami,
- f) zdržet se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob,
- g) zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek,
- h) zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek,
- i) uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku,
- j) veřejně se osobně omluvit poškozenému, nebo
- k) poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění.

V odstavci šestém kopíruje § 60 TZ ustanovení § 48 odst. 5 TZ a odkazuje na zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZSVM) a stanoví, že jde-li o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může soud v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených výše, též některá z výchovných opatření uvedených v ZSVM za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé. § 15 odst. 2 ZSVM podává taxativní

výčet ochranných opatření, jsou to: dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou.

5. 4. Výkon trestu

Trest domácího vězení spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se po dobu výkonu tohoto trestu v určeném obydlí nebo jeho části v soudem stanoveném časovém období, nebrání-li mu v tom důležité důvody § 60 odst. 3 o výkonu trestu domácího vězení.

Důležité důvody, které jsou tedy výjimkami z řádného výkonu trestu odnětí svobody podle předchozího odstavce textu, stejné ustanovení dále specifikuje: zejména výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení v důsledku jeho onemocnění nebo úrazu; zdravotnické zařízení je povinno na vyžádání orgánu činného v trestním řízení mu tuto skutečnost sdělit. Soud může dále odsouzenému povolit navštěvování pravidelných bohoslužeb nebo náboženských shromáždění i ve dnech pracovního klidu a pracovního volna.

Časové období, po které je odsouzený povinen se zdržovat v určeném obydlí nebo jeho části určí soud zvlášť pro pracovní dny a zvlášť pro dny pracovního klidu a pracovního volna. Při určení tohoto časového období přihlédné soud zejména (demonstrativní výčet) k:

1. pracovní době,
2. času potřebnému k cestě do zaměstnání,
3. péči o nezletilé děti a
4. vyřizování nutných osobních a rodinných záležitostí, aby při zajištění všech nezbytných potřeb odsouzeného a jeho rodiny ho přiměřeně postihl na svobodě.

Výše uvedená novela TZ přinesla § 60 nové odstavce 3 a 4, a co by nás v této kapitole mělo zajímat především, nahradila původní ustanovení o časovém období, po které se musí odsouzený zdržovat v obydlí, a přisoudila soudu v rozsudku daleko větší diskreční pravomoc. Předchozí právní úprava ukládala odsouzenému, nestanovil-li rozsudek jinak, zdržovat se v obydlí po celé dny pracovního klidu a volna a v pracovních dnech od 20:00 do 5:00.

Nyní soud stanovuje toto časové období s přihlédnutím ke čtyřem faktorům (uvedeným výše), ale postrádá oporu jiných pravidel. Je pravděpodobné, že se soudy při ukládání trestu budou držet předchozího časového rozmezí, ale musíme si též uvědomit, že kromě základních zásad trestního práva a ukládání trestů, není žádné pozitivní právní normy, která by soudu

zakázala uložit tento trest například pouze na 2 hodiny denně. V zahraničních úpravách nalezneme inspiraci – zákon stanoví časové období ohraničené přesně určenými hodinami, ale zároveň ponechává soudu možnost stanovit každému pachateli časové období úplně jinak, pokud dodrží minimálně denní sumu hodin v domácím vězení předpokládanou zákonem.

5. 5. Kontrola výkonu trestu, nedodržení podmínek výkonu

§ 334b TR stanoví, že kontrolu výkonu trestu domácího vězení zajišťuje Probační a mediační služba:

1. ve spolupráci s provozovatelem elektronického kontrolního systému, který umožňuje detekci pohybu odsouzeného,
2. nebo namátkovou kontrolou prováděnou probačním úředníkem; za tímto účelem je odsouzený povinen probačnímu úředníkovi umožnit vstup do místa výkonu trestu.

Zákonodárce při přijímání nového trestního zákoníku zakotvil a uzákonil obě základní možnosti kontroly výkonu domácího vězení. Z předchozího výkladu v kapitole 4 vyplývá, že neefektivněji (z pohledu kontroly i z pohledu výchovného působení na pachatele) se jeví kontrola kombinovaná, využívající oba způsoby – tedy neustálý elektronický monitoring, který dává probačnímu úředníkovi jistotu řádného výkonu, doplněný jeho osobními návštěvami především k plnění přiměřených omezení a povinností uložených společně s trestem. Bohužel naplnění varianty pod prvou odrážkou a též naplnění kombinovaného modelu, byť jej § 8 VDV výslovně připouští, není v tuto chvíli možné, jelikož potřebné prostředky a nástroje elektronického monitoringu nebyly trestní justici dosud pořízeny.

Vyhláška ministerstva spravedlnosti o kontrole výkonu trestu domácího vězení definuje kontrolu demonstrativním výčtem:

- a) v provádění namátkových kontrol úředníkem Probační a mediační služby (dále jen „probační úředník“) v místě výkonu trestu domácího vězení,
- b) v užití elektronického kontrolního systému,
- c) ve vedení dokumentace o všech úkonech spojených s kontrolou,
- d) ve vyhodnocování plnění soudem uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4 TZ směřujících k tomu, aby odsouzený vedl řádný život,

- e) v prověřování, zda odsouzený nahrazuje způsobenou škodu v souladu s rozhodnutím soudu podle § 60 odst. 4 TZ a zda plní výchovná opatření uložená soudem podle § 60 odst. 5 TZ,
- f) v prověřování důvodů porušení podmínek trestu a
- g) v informování soudu o porušení podmínek výkonu trestu nebo neplnění přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4 TZ nebo neplnění výchovných opatření uložených soudem podle § 60 odst. 5 TZ.

Kontrolu výkonu trestu, kterou provádí Probační a mediační služba ve spolupráci s poskytovatelem elektronického kontrolního systému, přibližuje § 7 odst. 1 VDV a spočívá zejména v:

- a) instalaci a deinstalaci elektronického kontrolního systému v místě výkonu trestu domácího vězení,
- b) instalaci a deinstalaci technického zařízení na těle odsouzeného,
- c) poučení odsouzeného o fungování elektronického kontrolního systému a o nepřipustnosti jakýchkoli zásahů do tohoto systému ze strany odsouzeného a dalších neoprávněných osob,
- d) sledování odsouzeného v určeném místě po stanovenou dobu elektronickým kontrolním systémem,
- e) prověření dostupnosti a funkčnosti elektronického kontrolního systému,
- f) evidenci zaznamenaných případů nepřítomnosti odsouzeného v místě a čase výkonu trestu domácího vězení.

Další ustanovení VDV potom ukládají odsouzenému povinnost identifikace úředníkovi (§ 2 odst. 2 VDV), probačnímu úředníkovi povinnost identifikace průkazem (§ 2 odst. 1 VDV), poučení odsouzeného a osoby s ním žijící o omezeních spojených s výkonem trestu sepsání protokolu o této skutečnosti (§ 3 VDV), dále povinnost pořízení záznamu o každé provedené kontrole a každém osobním jednání s odsouzeným (§ 5 VDV).

§§ 4 a 5 VDV dále stanoví, že odsouzený je při výkonu trestu povinen poskytnout probačnímu úředníkovi potřebnou součinnost, která spočívá zejména v umožnění kontroly přítomnosti odsouzeného v době a v místě výkonu trestu a v umožnění vstupu do obydlí. Odsouzený má právo se během výkonu trestu obracet na probačního úředníka s žádostí o pomoc související s výkonem trestu. Pokud je odsouzenému známo, že nebude moci plnit

podmínky výkonu trestu, musí tuto skutečnost oznámit neprodleně probačnímu úředníkovi a soudu. Probační úředník je v takovém případě povinen informovat soud o svých vlastních zjištěních k této skutečnosti.

Kontroluje-li se výkon trestu formou elektronickou, je odsouzený navíc povinen poskytnout součinnost tím, že za přítomnosti probačního úředníka umožní do obydlí vstup zástupci provozovatele elektronického kontrolního systému za účelem instalace a deinstalace tohoto systému. O instalaci a umístění kontrolního systému se sepíše předávací protokol, který obsahuje podmínky užívání, k jejichž dodržování se odsouzený zaváže podpisem protokolu. Protokol je dále podepsán zástupcem provozovatele a probačním úředníkem. Ten jeho stejnopis doručí i soudu. Dále je odsouzený povinen strpět na svém těle po 24 hodin denně technické zařízení a ukládá se mu umožnit zástupci provozovatele kontrolního mechanismu vstup do obydlí i za účelem údržby a kontroly funkčnosti systému.

Pro případ, že bude zjištěno porušení podmínek výkonu trestu domácího vězení, přiměřených omezení nebo povinností, musí tuto skutečnost podle § 334c TŘ oznámit provozovatel elektronického kontrolního systému nebo probační úředník bezodkladně soudu, který výkon trestu nařídil. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti 456/2009 Sb., potom tento právní vztah rozvádí. Probační úředník každé zjištěné porušení podmínek výkonu trestu projedná nejdříve s odsouzeným a prověří pravdivost jeho tvrzení (§ 6 odst. 1 VDV), o čemž pořídí v souladu s § 5 VDV záznam. V případě porušení podmínek a bezodkladného hlášení soudu předkládá probační úředník záznam o porušení, stanovisko odsouzeného a záznam o prověření tohoto stanoviska.

Po výkonu trestu domácího vězení nebo jeho části zašle probační úředník soudu zprávu obsahující podklady pro rozhodnutí soudu o povinnosti odsouzeného k náhradě nákladů výkonu trestu.

5. 6. Odklad a přerušení výkonu trestu

Z důležitých důvodů může předseda senátu rozhodnout o odložení, nebo přerušení výkonu trestu. Odkládá se trest, jehož výkon ještě nezapočal, přerušuje se ten výkon, který již probíhal. Po pomnutí důvodů se odklad nebo přerušení odvolá a tato doba se nezapočítává do doby výkonu trestu. Instituty přerušení a odkladu výkonu jsou upraveny § 334d TŘ a proti rozhodnutím o nich je přípustná stížnost s odkladným účinkem.

5. 7. Upuštění od výkonu trestu

Trestní řád stanoví v § 334f pravidla pro upuštění od výkonu trestu domácího vězení nebo jeho části. Může tak rozhodnout zásadně soud, jestliže odsouzený onemocní nevyléčitelnou životu nebezpečnou nemocí nebo nevyléčitelnou nemocí duševní nebo z jiných obdobně závažných důvodů. Proti tomuto rozhodnutí je přípustná stížnost se suspenzivním účinkem.

O upuštění se rozhoduje i v právních vztazích výkonu trestu, které se dotýkají ciziny. Pokud byl nebo má být odsouzený vydán do ciziny nebo předán jinému členskému státu Evropské unie na základě evropského zatýkacího rozkazu, rozhoduje o upuštění ministr spravedlnosti. Jestliže byl nebo má být odsouzený vyhoštěn, rozhoduje o upuštění výkonu soud.

Pokud nedojde k situacím, které jsou popsány v předchozím odstavci, tedy odsouzený nebude vydán, ani vyhoštěn, rozhodne soud, že se trest, nebo jeho zbytek vykoná.

5. 8. Změna trestu

Z důležitých důvodů a na návrh odsouzeného, státního zástupce nebo probačního úředníka nebo i bez takového návrhu rozhodne soud o změně:

- a) místa výkonu trestu nebo
- b) doby, po kterou se má odsouzený zdržovat v obydlí, přičemž nesmí být v neprospěch odsouzeného změnit počet hodin v týdnu nebo
- c) přiměřených omezení a přiměřených povinností
- d) pokud byl odsouzený vykázán ze společného obydlí podle jiného právního předpisu.

Proti rozhodnutí o výše uvedené změně je přípustná stížnost s odkladným účinkem.

6. Dosavadní zkušenosti s trestem a možnosti zlepšení

V této kapitole jsou využity především informace z materiálů Probační a mediační služby, Ministerstva spravedlnosti a vlastní úvahy opřené o předchozí texty.

Trest domácího vězení byl do našeho právního řádu implementován s platností zákona 40/2009 Sb., TZ. Účinnost tohoto zákona byla stanovena k 1. 1. 2010. Od té doby uplynuly

dva celé kalendářní roky, ve kterých měly orgány činné v trestním řízení možnost pracovat s tímto trestem. Následující odstavce přibližují kvantitu této práce.

6. 1. Ukládání trestu domácího vězení

Dle justičních statistik bylo v roce 2010³² uloženo celkem 105964 trestů nebo trestních opatření, z toho trest domácího vězení činil počet 117 trestů a 4 trestních opatření. V roce 2011³³ hovoří justiční statistiky o 91099 trestech a trestních opatřeních uložených na území České republiky. V tomto kalendářním roce je domácí vězení zastoupeno 218 tresty a 10 trestními opatřeními.

1. Graf poměrného procentuálního zastoupení trestu domácího vězení v porovnání s ostatními tresty, které postihují pachatele svobodu pobytu.

Z tabulky³⁴ Probační a mediační služby, která má odhadnout vývoj ukládání trestu domácího vězení v roce 2012 se dá vyčíst, že ke konci roku 2011 eviduje PMS 366 uložených

³² Přehled o všech uložených trestech/trestních opatřeních 2010. Infodata Ministerstva spravedlnosti, www.justice.cz.

³³ Přehled o pravomocně odsouzených osobách podle soudů 2011. Infodata Ministerstva spravedlnosti, www.justice.cz.

³⁴ Hrnčíř, L. TDV_vyvoj CR 2012_RV, Probační a mediační služba.

trestů domácího vězení, ke konci ledna 2012 je to 403 a ke konci února 2012 už 426 těchto trestů. Můžeme tedy konstatovat, že za první šestinu roku 2012 bylo uloženo 60 trestů domácího vězení, což by při udržení tohoto trendu znamenalo 360 trestů za rok. Toto číslo by potvrdilo prozatímní cca 100 % meziroční růst v počtu uložených trestů domácího vězení.

Kromě těchto informací uvádí statistický materiál³⁵ PMS, že do konce roku 2011 bylo uloženo 14 tzv. kvazi trestů domácího vězení. Tímto pojmem se rozumí podle § 89 odst. 2 a 3 TZ uložení povinnosti podmíněně propuštěnému z trestu odnětí svobody, aby se ve zkušební době zdržoval v určených hodinách ve svém obydlí. Se znalostí back door a front door modelu trestu domácího vězení můžeme říci, že možnost uložení této povinnosti podmíněně propuštěnému, není vlastně nic jiného než back door model trestu domácího vězení. Je otázkou teoretickou i praktickou, proč není tato situace řešena využitím již nastaveného trestu domácího vězení, jehož kontrola je provedena vlastní vyhláškou.

Probační a mediační služba dále zkoumá, jak jsou které regiony při ukládání trestu domácího vězení aktivní. Ze statistik vyčteme, že daleko nejostýchavější je Praha, ve které byl za 2 roky trestu domácího vězení uložen pouze 14. Na opačném pólu je severomoravský, jihomoravský a východočeský soudní kraj (jak je pojmenovávají justiční statistiky). Bez hlubší znalosti podmínek při výkonu tohoto trestu a postojů jednotlivých soudců v určených regionech, můžeme tvrdit, že v úvahách při ukládání trestu v odsuzujícím rozsudku jsou soudci vedeni také životní úrovní pachatele, sítí sociálních a kulturních zařízení v regionu a jeho možností a lákadel k porušování podmínek výkonu trestu.

Z pohledu struktury kriminality vévodí trestným činům, za jejichž spáchání je domácí vězení ukládáno, maření výkonu úředního rozhodnutí (§ 337 TZ, 39 %), krádež (§ 205 TZ, 18 %), výtržnictví (§ 358, 10 %), ohrožení pod vlivem návykové látky (§ 274, 9 %).

6. 2. Institut předběžného šetření

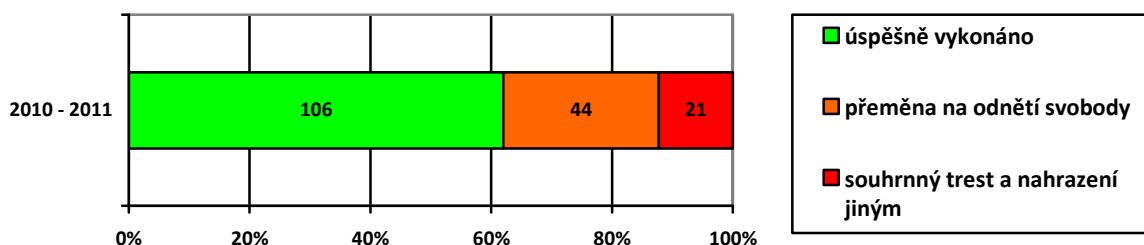
V souladu s § 4 odst. 2 zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě je jednou z činností probačních úředníků v souvislosti s trestem domácího vězení institut předběžného šetření: *„Důležitou činností probačního úředníka je realizace tzv. institutu předběžného šetření, tedy spolupráce probačního úředníka s obviněným před uložením trestu domácího vězení. Tato činnost směřuje ke zjištění důležitých okolností pro uložení tohoto trestu, tj. aktuálních bytových a sociálních poměrů obviněného a dalších okolností, které mají*

³⁵ Hrnčíř, L. TDV_monitoring_prezentace_stav 31 12 2011, Probační a mediační služba.

na případné uložení trestu domácího vězení vliv. Tato spolupráce probačního úředníka a pachatele je podmíněna souhlasem obviněného a je uskutečňována v těch případech, u kterých jsou splněny podmínky pro uložení tohoto trestu a zároveň vzhledem povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu. Probační úředník může na základě provedení základní analýzy rizik a potřeb pachatele a zjištění potřeb a zájmů oběti trestného činu navrhnout soudu uložení přiměřených omezení nebo povinností obviněnému.³⁶ Do konce roku 2011 provedla PMS celkem 858 těchto předběžných šetření. Z celkového počtu uložených trestů domácího vězení byl uložen ze 70 % právě na základě zprávy předběžného šetření od probačního úředníka.

6. 3. Ukončení trestu

Do konce roku 2011 došlo ve 171 případech ke skončení výkonu trestu domácího vězení. Průměrná délka uloženého trestu je 8 měsíců, nejkratší nařízený trest byl 1 měsíc, nejdelší dva roky.

2. Graf přehledu způsobů ukončení trestu domácího vězení.

6. 4. Struktura práce PMS a zlepšení do budoucna

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že více než 60 % trestů domácího vězení bylo úspěšně vykonáno. Zbýlý podíl byl buď přeměněn v trest odnětí svobody, nebo v případě recidivy nahrazen ve výroku o souhrnném trestu jiným trestem.

³⁶ www.pmscr.cz/trest-domaciho-vezeni-2/

Z výročních statistik³⁷ Probační a mediační služby za rok 2010 mimo jiné plyne, že tvorba zpráv předběžného šetření tvoří 3,4 % veškeré činnosti PMS, která se týká přípravného řízení. Úkony spojené s kontrolou výkonu domácího vězení potom tvoří 0,7 % činnosti PMS v rámci vykonávacího řízení. Pro úplnost dodejme, že PMS je v rámci kontroly výkonů trestu nejvíce zaměstnána (necelých 60 % této činnosti) kontrolou výkonu obecně prospěšných prací.

Dá se očekávat, že v nejbližších letech bude přibývat počet uložených trestů a trestních opatření domácího vězení. Nemyslím si, že je ambicí tohoto trestu konkurovat co do počtu případů trestu odnětí svobody, a tak se růst zastaví tehdy, až se justiční systém naučí ukládat tento trest v těch správných případech a těm správným pachatelům. V tomto bodě už nebude rozvoj kultivace a efektivnosti tohoto trestu spočívat ve zvyšování kvantity, nýbrž zvyšování kvality.

Spatřuji proto jako výzvu do budoucna, a to pro soudy a ostatní orgány činné v trestním řízení, Ministerstvo spravedlnosti a především Probační a mediační službu, zvýšení procenta úspěšně vykonaných trestů. Tato práce bude jistě zahrnovat využití zkušeností při tvorbě zpráv předběžného šetření, aby se trest uložil jen vhodným pachatelům, bude zahrnovat sdílení zkušeností soudů, a v neposlední řadě podstatné zefektivnění kontroly výkonu trestu.

6. 5. Slabá místa právní úpravy a možnosti zlepšení

První téma, kterému se věnuje tato kapitola, je **testování trestu domácího vězení** a jeho zavedení do české právní úpravy. Na rozdíl od jiných zemí (viz kapitola 4. 8.) se český zákonodárce nerozhodl nový trest testovat. Je spekulativní, zda by se tím zabránilo pomalému zavádění trestu do praxe a zrychlilo se jeho ustálení v systému sankcí. S jistotou by se ale zlepšila informovanost orgánů činných v trestním řízení, které by kromě zmíněných informací získaly i potřebnou empirii.

V některých zemích (viz kapitola 4. 6.) se ujal **institut souhlasu s uložením trestu spolubydlících pachatele**. K posouzení s lidskými právy jednotlivce Evropským soudem pro lidská práva, ani naším Ústavním soudem zatím nedošlo, takže veškeré úvahy nad tím, zda je výkon tohoto trestu nepřiměřeným zásahem do osobní sféry spolubydlících nebo samotného

³⁷ 010110_311210_Statistika_PMS_CR_pro_www. Probační a mediační služba., www.pmscr.cz/statistiky/

pachatele, se odehrávají pouze v rovině právních názorů. Jednou z cest, jak předejít případnému sporu je právě zavedení obligatorního souhlasu zmiňovaných osob.

Zásadním nedostatkem se může jevit **absence minimálního počtu hodin, který je odsouzený povinen strávit ve svém obydlí**, ve svém domácím vězení. Současnou úpravu zavedla novela č. 330/2011 Sb. a stejně jako o předchozí úpravě o ní pojednává kapitola 5. 4. o výkonu trestu domácího vězení. Soudci byla při ukládání trestu umožněna téměř absolutní diskrece, na spodní hranici časového období je omezen pouze obecným pravidlem přiměřenosti trestu.

Zmíněná novela přinesla mimo jiné i další změnu, která se týká trestu domácího vězení. Pokud bude pachatel trestného činu odsouzen **k trestu obecně prospěšných prací, stanoví se mu nově podle § 65 odst. 2 náhradní trest domácího vězení** a pro případ, že poruší podmínky výkonu i tohoto náhradního trestu, stanoví se mu druhý náhradní trest odnětí svobody, nebo podle písm. b uvedeného ustanovení se mu stanoví rovnou náhradní trest obecně prospěšných prací. První varianta se může zdát kontroverzní, jelikož může být těžko trestem „zavření doma“ pro pachatele, který „odmítá pracovat“.

Za největší nedostatek, který vážně ohrožuje úspěšné zavedení tohoto nového trestu a nesmyslně podkopává efektivitu kontroly jeho výkonu, však považuji fakt, že **dosud nebyl zaveden elektronický monitoring odsouzeného**. Právní řád je na tuto změnu připraven a troufám si říct, že orgány činné v trestním řízení a PMS též. Jediné, co chybí, jsou nástroje pro elektronickou kontrolu.

S elektronickým monitoringem se u nás počítá již od chvíle, kdy se začalo pracovat na zavedení nového trestu do systému trestních sankcí. Výběrové řízení na poskytovatele elektronické kontroly výkonu trestu domácího vězení byl vypsán až v roce 2010 ministryní Kovářovou. Ministrem Pospíšilem byl následně na konci roku 2010 zrušen³⁸ s tím, že „náramky“ se pořídí, až bude v Česku ve výkonu tohoto trestu minimálně 500 osob³⁹.

K 29. 2. 2012 bylo ve výkonu trestu 206 osob. Ze statistik PMS víme, že skoro 40 % těchto trestů není úspěšně vykonáno. Při politice Ministerstva spravedlnosti to bude pravděpodobně znamenat ještě cca 2 roky ukládání trestu domácího vězení s vědomím, že 4

³⁸ <http://aktualne.centrum.cz/domaci/zivot-v-cesku/clanek.phtml?id=682628>

³⁹ <http://www.parlamentnilisty.cz/parlament/poslanecka-snemovna/Tejc-Dejte-veznum-objiky-a-zavrete-je-doma-Pospisil-Vyhodime-miliony-225391>, <http://www.mediafax.cz/domaci/3296300-Pospisil-Domaci-vezeni-si-v-CR-odpykava-140-veznu>

pachatelé z 10 budou i kvůli nedostatečné kontrole výkonu porušovat jeho podmínky. Obávám se, že takový postup je zprůměrovaně účelný a popírá všechny důvody, pro které se trest domácího vězení do českého právního řádu zaváděl. Sama důvodová zpráva k trestnímu zákoníku (a i kapitola 4. 9. této práce) vypočítává, jaké jsou pořizovací náklady a jaká je úspora v porovnání s výkonem trestu odnětí svobody. Při této kalkulaci by se vyplatilo plánovat výdaje a úspory s větším než čtyřletým výhledem a zavést elektronickou kontrolu, čímž by se urychlila stabilizace tohoto trestu a stala by se z něho pevná součást systému trestních sankcí splňující své poslání.

7. Závěr

Trest domácího vězení není komplexním řešením na krizi vězeňství, přeplněné věznice, a už vůbec není univerzálním alternativním trestem. Je třeba si uvědomit, že jím ani být nemá. Účel tohoto trestu musíme spatřovat především v rehabilitaci pachatele (Možná je přípuštění domácího prostředí pro výkon trestu přirozeným myšlenkovým vývojem navazujícím na výchovné a socializační programy probíhající v USA v 60. a 70. letech a v dalších dekádách i západní Evropě.) a částečně v jeho eliminaci, ne jen ve vyprazdňování věznic.

Jako takový bude trest domácího vězení správně chápán jako řešení částečné, řešení, které může být efektivní pouze, nastoupí-li u specifického pachatele.

1. Tento pachatel je specifický závažností svého trestného jednání.

Požadavek hranice závažnosti jednání, za které je ještě vhodné uložit trest domácího vězení, je naplněn v našem trestním právu především možností jej uložit pouze za spáchaný přečin. Hranice je tedy určena obecně kategorií přečinu a u jednotlivých skutkových podstat zvláštní části trestního zákoníku potom sazbami trestu odnětí svobody.

2. Tento pachatel je specifický svými majetkovými poměry.

Jmenujme především možnost bydlení či ubytování v domácích nebo obdobných podmínkách, dále zaměstnání, studium či vzdělávání, které odsouzeného vytíží v přiměřené minimální týdenní době.

3. Tento pachatel je konečně specifický také svými sociálními vazbami.

Rodina a blízké okolí, které jsou na delikventovi finančně, emocionálně či jinak závislé, a pachatelovo nepodmíněné odnětí svobody by pro ně znamenalo závažnou

újmu a ohrožení. Druhý případ naplnění této podmínky spatřuji v rodině a blízkém okolí, které hledí na pachatelovo jednání jako na zavrženíhodné, a tedy setrvání v těchto sociálních skupinách bude na pachatele působit výchovně a nápravně.

Pro takového pachatele, jehož jednání ohrožuje společnost natolik, aby ho v případě recidivy měla potřebu vyloučit a odsoudit k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, může být trest domácího vězení nabídkou, jak na sobě dobrovolně zapracovat a jak setrvat na cestě předchozího řádného života.

Takový trest nemůže nastupovat obligatorně po neplnění výkonu jiného trestu, s takovým trestem se musí nakládat s vědomím, že není určen každému obžalovanému a za každé jednání. Jen potom se může domácí vězení stát efektivně fungujícím prvkem české soustavy trestních sankcí.